

Skrivprocessen

Skrivprocessens och "skriva för att lära" positiva effekter på lärande är dokumenterad i omfattande forskning och väl utprovad under många år i praktiskt klassrumsarbete.

Skrivprocessens viktigaste grundtanke är att sätta eleven och hans/hennes förutsättningar i centrum. I det man kallar "skriva för att lära" är inte huvudsyftet att förbättra sitt skrivande utan att öka sin förståelse genom skrivande. När vi tvingas formulera våra tankar i skrift aktiveras hjärnan på ett alldeles speciellt sätt. Kan man beskriva något i ord på ett tydligt sätt så har man också förstått det!

Grunden är att hela tiden utgå från elevens naturliga nyfikenhet och frågor. Konstruktiv respons från kamrater och lärare är mycket viktig, liksom trygghet i gruppen. Enligt modellen kan eleven ingå i flera olika grupperingar, exempelvis samtalsgrupp och diskussionsgrupp.

Lärarens frågor ska helst vara öppna, alltså utan ett givet svar, ställda på ett sätt som stimulerar det egna tänkandet och fantasin. Viktigt är också att låta alla arbeta på sin nivå, att de får möjlighet att lyckas i förhållande till sina förutsättningar. Alla kan alltså inte jobba samtidigt med samma saker på samma sätt. Det gäller att hela tiden bygga upp varje individs självförtroende. Det handlar mycket om att var och en hittar sitt bästa sätt att lära sig på. Kan man som lärare uppnå något större än att höra en elev säga "nu vet jag att jag kan lära mig saker, och jag vet hur jag ska göra"!

Elever kan skriva en liten lärlogg efter varje lektion (vad lärde jag mig idag), man kan via en skrivbok, e-post eller webbyta kommunicera med läraren, ställa frågor och ge och få respons. Läraren klargör uppgiftens förutsättningar, tidsramar och mål och ger efter behov lektioner. Eleverna "brainstormar", jobbar i smågrupper och ger varandra inspiration.

Skillnaden mot traditionella lektioner är att läraren får mycket bättre kontroll över vad alla verkligen har förstått och kan använda sin tid effektivt genom att ge hjälp som verkligen är efterfrågad, ibland för några få, ibland till hela gruppen. Man föreläser inte utan att eleverna först har förberett sig, exempelvis genom att de skriver ner allt de kan innan (förförståelsen) och samlar på sig frågor på det man upptäcker att man inte kan.

Skriva för att lära – att förstå nya begrepp

I denna metod börjar man förutsättningslöst skriva om ett nytt, viktigt begrepp utan inledning eller lektion. Tanken är att dra nytta av tidigare kunskap, göra ofunktionella modeller synliga och ersätta dem med nya, mer ändamålsenliga (det går inte om man inte synliggör sitt gamla tänkesätt). Läraren får information om var de centrala svårigheterna ligger och kan sätta in "stöten" på rätt nivå, alltså planera sina lektioner bättre.

1. Skriv ner allt du vet om det nya begreppet (exempel: vad är vind?). Viktigt är att även läraren skriver och inte tillåter några störningar, inga frågor under denna tid alltså! Tid: max 5 min.
2. Sitt i smågrupper (3–4) och läs upp exakt vad ni skrivit för varandra i tur och ordning. Inga kommentarer! Var och en antecknar sådant den visste men glömt/inte hunnit skriva. Anteckna inte det du inte visste (det kan ju vara fel!). Tid: ca 10 min.
3. Alla återsamlas och börjar ställa frågor om ämnet. I allmänhet är nu nyfikenheten väckt och man vill verkligen veta för sin egen skull, inte för lärarens. Läraren antecknar frågorna på tavlan eller via dataprojektor.
4. Först nu är det dags att läsa om ämnet i kursbok eller artiklar.
5. Läraren kan nu också hålla sin första lektion med utgångspunkt från de frågor som kommit upp.
6. Upprepa punkt 1 och skriv ner vad du nu vet. Upprepa punkt 2 och 3 och ställ nya frågor.
7. Läraren kan med utgångspunkt från de nya frågorna ge ytterligare lektioner som tar sikte på de mest centrala svårigheterna. Här kommer verkligen vår lärarprofessionalism in!
8. Eleverna kan efter dessa lektioner sitta i sina diskussionsgrupper och berätta för varandra vad de har förstått.
9. Låt eleverna skriva en förklaring för exempelvis en 10-åring.
10. Dela informationen i smågrupper/hela klassen.
11. Fler lektioner?

Det krävs mycket motståndskraftiga elever för att kunna smita undan förståelse efter dessa omgångar! Som med alla arbetsformer får man tänka på att inte tjata ut sina elever, det måste finnas variation. Reservera modellen för verkligt centrala och viktiga avsnitt i kursen!

Respons

God respons är avgörande för elevens resultat, utvecklingen sker i flera steg enligt: utkast – respons – omarbetning. Gradvis ger man mer detaljerad respons.

Det är viktigt att skilja på kritik och respons. Responsens syfte är alltid att höja eleven, att bättra på självförtroende och självinsikt. Man "rättar" alltså inte, utan försöker hjälpa eleven till att bättre förstå innehållet och tydligare kunna beskriva det för andra.

Respons kan gå till så att man markerar ett stycke och skriver en kommentar av typen: "Det här var intressant, kan du förtydliga vad du menar?". I början sker ingen språkgranskning, endast omfattning, disposition och ämnesförståelse granskas.

Viktigt är också att leta efter "guldkorn" – markera saker som eleven uttryckt på ett bra sätt.

Gradvis går responsen in på detaljnivå när eleverna har fått de stora linjerna på plats.

Vid slutrespons på exempelvis projektrapporten i gymnasiets projektarbete måste allt kollas: språk, utseende, sidnumrering, faktauppgifter, källor, bilagor, bilder...

Så här gör du en rapport

Att göra rapporter är ju mycket aktuellt idag, när eleven ska "söka sin egen kunskap" och egna arbeten görs i de flesta ämnen.

Ett "jag-perspektiv" på det eleven skriver ger ofta bra resultat. Eleven kan ställa frågor av typen: "jag undrar varför...", och sedan försöka hitta svar. Läraren klargör förutsättningarna, tidsramar, mål och målgrupp.

Arbetsgång för eleven enligt "skriva för att lära"

1. Lista upp ämnen som intresserar dig. Läraren skriver upp alla ämnen via dataprojektor eller tavlan.
2. Välj ett ämne.
3. Skriv ner allt du redan vet om ämnet (förförståelsen).
4. Begränsa ämnet (viktigt!), exempelvis genom samtal i smågrupper.
5. Visa ditt förslag och diskutera rimlig omfattning med läraren.
6. Skriv en lista med frågor som du vill ha svar på med utgångspunkt från de luckor du upptäckte när du skrev ner vad du visste (den viktigaste punkten).
7. Diskutera i din smågrupp om det finns ytterligare frågor.
8. Gör en första litteraturoversikt för att se om du klarar att hitta tillräckligt med fakta på rätt svårighetsnivå (kan med fördel klaras av mellan första och andra lektionspasset, och gärna i samarbete med bibliotekarien).
9. Omarbeta ämnet och frågorna (viktigt!), begränsa om det var för stort, byt om det var för svårt, ställ följdfrågor när du börjar hitta svar.
10. Varje huvudfråga bildar kapitelrubriker och följdfrågorna blir mellanrubriker.
11. Först här är du egentligen förberedd för en mer omfattande Internetsökning.
12. När du skriver din text bör du markera om den är ett direkt citat (dc), ett referat (r) eller en sammanfattning (s). Det här kanske behöver övas separat innan själva huvuduppgiften.
13. Genomför nu din forskning med alla tillgängliga hjälpmedel: cd-rom, böcker, tidningar, Internet, faktablad, intervjuer, lärarna...
14. Skriv ett första utkast till din rapport. Här räcker det att ange rubriker, mellanrubriker och viktiga nyckelord. Språk och utseende är inte viktigt i detta skede. Var observant på att anteckna alla dina källor (gäller särskilt Internetadresser).
15. Sitt i smågrupper och omarbeta rapporten.
16. Diskutera rapporten med din lärare. Omarbeta!
17. Gör slutputsning (utseende, språk, stavning mm) och lämna in för bedömning.

Ofta ger man respons i flera omgångar, kanske tre, innan rapporten har mognat, och viktigast av allt, att eleven verkligen förstår vad den skriver om! Här får man inte slarva, då kommer det här med egna arbeten att leda till en stor sänkning av kvalitén i skolan! Att skicka ut eleverna på tre veckors fritt arbete där de sedan lämnar in en färdig rapport är katastrofalt, särskilt för de elever som behöver extra stöd.

Alla steg ovan måste alltså följas. Om lärarna deltar i processen hela vägen och eleven verkligen svarar på sina egna frågor är det heller ingen risk för fusk.

För att ytterligare fördjupa förståelsen kan man låta eleverna sammanfatta sitt arbete exempelvis i form av ett faktablad på högst en sida, man kan låta grupperna redovisa varandras arbeten i ett oppositionsförfarande, man kan göra redovisningar i form av dramman, lergubbefilm, webbsidor, bildspel, intern-tv...